

Monika Mikołajczyk*

**Powstanie i działalność Związku Młodzieży
Mniejszości Niemieckiej w Rzeczypospolitej Polskiej
w latach 1992–2022**

Opole, 2022 r.

* Monika Mikołajczyk – studentka II roku studiów magisterskich filologii germańskiej na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, od 2019 roku formalnie członkini i działaczka Związku Młodzieży Mniejszości Niemieckiej w RP, absolwentka Akademii Młodych Liderów Mniejszości Niemieckiej, autorka wyróżnionej na swojej Alma Mater pracy licencjackiej „Die Flucht aus dem Kreis Namslau - Die Narrationen in den Zeitzeugenberichten”, badaczka dziejów swojej małej ojczyzny, z pochodzenia autochtoniczna Dolnoślązaczka.

WSTĘP

Związek Młodzieży Mniejszości Niemieckiej w RP w roku 2022 świętuje swój 30-letni jubileusz powstania. Jest to doskonała okazja zarówno do refleksji, jak i analizy jego działalności na przestrzeni lat.

Pierwsza część artykułu poświęcona jest okolicznościom powstania Związku Młodzieży Mniejszości Niemieckiej w RP w dobie dynamicznie zmieniającej się sytuacji polityczno-społecznej Polski czasu transformacji ustrojowej, która otwierała przed młodzieżą pochodzącą ze środowisk mniejszości niemieckiej możliwość rozwoju, a także oraz przede wszystkim – szansę na ukazanie się szerokim masom społeczeństwa polskiego. Drugi rozdział traktuje o początkach działalności Związku Młodzieży Mniejszości Niemieckiej, ewolucyjnym charakterze jego aktywności projektowej, a także motywom, jakie przyświecały działaniom młodych mniejszości niemieckiej. W trzeciej części pracy Autorka zajęła się zmianami w strukturze organizacyjnej Związku, do jakich doszło, po tym jak organizacja przeżywała regres związany z emigracją wielu byłych i zaangażowanych członkiń i członków stowarzyszenia. Zmiany te miały usprawnić oraz przystosować Związek do nowej sytuacji demograficzno-społecznej, a także otworzyć go na nowe inicjatywy. Czwarty rozdział nakreśla pracę projektową Związku w latach 2002 – 2021, z uwzględnieniem i opisaniem najważniejszych inicjatyw. W piątej części uwagę poświęcono celom i nadziejom, jakie przyświecają działaniom organizacji, które mają być podjęte w najbliższych latach.

Publikacja ta bazuje na materiałach dotyczących życia społecznego, takich jak m.in. prasa mniejszościowa – „Oberschlesische Nachrichten”, „Oberschlesische Zeitung/Gazeta Górnśląska”, „Antidotum” a także wcześniejszych pracach naukowych badaczy: P. Popielińskiego oraz D. Berlińskiej.

1. ZARYS HISTORYCZNY

W latach 90. XX wieku nastąpiła ustrojowa i gospodarcza transformacja państw Europy Środkowo-Wschodniej. Po upadku dyktatury komunistycznej również w Polsce prowadzono szereg działań mających na celu odtworzenie dobrosąsiedzkich relacji z państwami „Zachodu”. W efekcie tych działań podpisany został traktat o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy z Republiką Federalną Niemiec w Bonn 17 czerwca 1991 roku. Na jego mocy, a zwłaszcza na podstawie artykułów 20, 21 oraz 22 strona polska zobowiązała się do uszanowania praw mniejszości niemieckiej przebywającej na terytorium kraju, tj. „osób posiadających polskie obywatelstwo, które są niemieckiego pochodzenia albo przynajmniej do języka, kultury lub tradycji niemieckiej”¹. Był to znaczący krok do otwarcia procedury pozwalającej na sformalizowanie działalności tej grupy, co w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej nie było możliwe.

Na początku lat dziewięćdziesiątych w Polsce osoby deklarujące narodowość niemiecką zaczęły skupiać swoją działalność wokół towarzystw społeczno-kulturalnych, natomiast młodzież wywodząca się ze środowisk mniejszości niemieckiej wyraziła również chęć tworzenia swoich własnych organizacji. Na początku odbywało się to w ten sposób, że młodzi ludzie działali przy istniejących już „dorosłych” towarzystwach społeczno-kulturalnych, a dopiero później zaczęli łączyć się w grupy młodzieżowe, zwykle związane tematycznie z prowadzoną aktywnością – taneczną bądź muzyczną. Oficjalne struktury młodzieżowe powstawały dopiero później, jak na przykład miało to miejsce w Opolu, gdzie aktywny był Związek Młodzieży Mniejszości Niemieckiej czy działający z siedzibą w Gliwicach – Związek Młodzieży Pochodzenia Niemieckiego. Na początku 1992 roku postanowiono jednak, by organizacje te połączyć i jednocześnie doprowadzić do ujednolicenia struktur młodzieży mniejszości niemieckiej. Odtąd całą młodzież pochodzenia niemieckiego zrzeszać miała jedna organizacja o zasięgu ogólnopolskim, a było to uzasadniane głównie przyczynami polityczno-ekonomicznymi. Chodziło o to, że ówczesne Ministerstwo Spraw Wewnętrznych RFN (Bundesministerium des Innern) dążyło do tego, aby mieć jednego partnera do rozmów, a środki finansowe chciało wypłacać tylko jednej,

¹ Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy, podpisany w Bonn dnia 17 czerwca 1991 r., [w:] <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/rfn-polska-traktat-o-dobrym-sasiedztwie-i-przyjaznej-wspolpracy-bonn-16794578> [dostęp: 22.01.2022].

konkretnej organizacji, a więc decyzja o połączeniu organizacji była konieczna.² Ponadto, jak stwierdził Piotr Koziol – ówczesny wiceprzewodniczący Związku Młodzieży Mniejszości Niemieckiej w Rzeczypospolitej Polskiej, a także jej późniejszy przewodniczący w latach 2004–2007 – w wygłoszonym przez siebie referacie, celem pobocznym ujednolicenia miało być także usamodzielnienie Związku od struktur Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego Mniejszości Niemieckiej (TSKN). Obu organizacjom przyświecały bowiem odrębne pokoleniowo cele.³ Od momentu zjednoczenia struktur Związek Młodzieży Mniejszości Niemieckiej w RP (ZMMN) stał się największą organizacją młodzieżową zrzeszającą młodych ludzi niemieckiego pochodzenia w Polsce.

Z najstarszego, zachowanego do dziś, dokumentu założycielskiego wynika, że dnia 3 września 1992 roku w I Wydziale Cywilnym – Sekcji Rejestrowej Sądu Wojewódzkiego we Wrocławiu w Krajowym Rejestrze Sądowym pod numerem 348792 wpisano nowo powołane stowarzyszenie. Pełna nazwa młodzieżówki mniejszości niemieckiej brzmiała wówczas: „Związek Młodzieży Mniejszości Niemieckiej w Rzeczypospolitej Polskiej z siedzibą we Wrocławiu”. Jako teren działania uznano obszar Rzeczypospolitej Polskiej z prawem tworzenia terenowych jednostek organizacyjnych, czyli lokalnych „kół ZMMN (BJDM)⁴”, a za główną siedzibę władz obrano biuro mieszczące się na ul. Henryka Probusa 9. W początkowej fazie działalności na czele Zarządu Głównego stał prezydent Krzysztof Bramorski. Godna uwagi jest stosowana ówczesnie nomenklatura – na czele Związku stał(a) prezydent(ka), a nie jak obecnie – przewodniczący(-a). Stosowane wówczas nazewnictwo funkcji kierowniczych bardziej niż obecne przywodzi na myśl system niemiecki. Kolejne funkcje w stowarzyszeniu pełnili: wiceprezydent – Krzysztof Wysdak, wiceprezydent – Klaudiusz Badura oraz sekretarz – Klaudia Klucznik⁵.

Lista kolejnych prezydentów i prezydentek Związku przedstawia się następująco:

² P. Popieliński, *Organizacje młodzieży mniejszości niemieckiej*, [w:] P. Popieliński, *Młodzież mniejszości niemieckiej na Górnym Śląsku po 1989 roku. Organizacje, tożsamość narodowa, postawy, przyszłość*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2011, s. 102.

³ P. Koziol, referat wygłoszony 13 kwietnia 2003 roku w Gliwicach pt.: *Związek Młodzieży Mniejszości Niemieckiej w RP* podczas II edycji *Kuźni Młodych Liderów* organizowanej przez Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej, s. 1, [w:] P. Popieliński: *Młodzież...*, op. cit., s. 102.

⁴ BJDM – Bund der Jugend der Deutschen Minderheit (Związek Młodzieży Mniejszości Niemieckiej).

⁵ Wyciąg z rejestru stowarzyszeń I Wydziału Cywilnego – Sekcji Rejestrowej Sądu Wojewódzkiego we Wrocławiu, Wrocław, 7.10.1993, [w:]

https://drive.google.com/file/d/1KanuW1tcGO31_ZhFZRKmBXN7o1K8nnqo/view?usp=sharing [dostęp: 30.01.2022].

Przewodniczący Zarządu Krajowego ZMMN w RP:⁶

1992–1994 – Krzysztof Bramorski
1994–1996 – Bernard Ploszczyk
1996–1998 – Krzysztof Bramorski
1998–1999 – Beata Fiola
1999–2000 – p.o. Martin Lippa
2000–2004 – Martin Lippa
2004–2007 – Piotr Koziol
2007–2008 – Damian Hutsch
2008–2009 – Anna Schramowski
2009–2014 – Joanna Hassa
2014–2016 – Roland Giza
2016–2020 – Katrin Koschny
od 2020 – Oskar Zgonina

Krzysztof Bramorski (po lewej) podczas uroczystego otwarcia siedziby ZMMN w Oleśnie (niem. Rosenberg), marzec 1995.

⁶ Przewodniczący Zarządu Krajowego, [w:]

https://pl.wikipedia.org/wiki/Zwi%C4%85zek_M%C5%82odzie%C5%BCy_Mniejszo%C5%9Bci_Niemieckiej_w_RP#Przewodnicz%C4%85cy_Zarz%C4%85du_Krajowego [dostęp: 25.02.2022].

2. POCZĄTKI DZIAŁALNOŚCI ZWIĄZKU

W latach 1992–1997 ZMMN cieszył się dużą popularnością i był odbierany z ogromnym entuzjazmem. Jego działalność związana była wówczas głównie organizowaniem różnego rodzaju imprez i kursów, w tym przede wszystkim kursów językowych poszerzających znajomość języka niemieckiego, prowadzonych z powodzeniem w wielu kołach.⁷ Zdarzało się także, że niektóre szkolenia z języka niemieckiego odbywały się poza granicami Polski, jak ten w roku 1995 – zimowy kurs językowy w miejscowości Ostravice w Czechach. Projekt ten zrealizowany został przez zarząd terenowy BJDM w Opolu i był odpowiedzią na duży popyt na tego typu przedsięwzięcia. Czterech lektorów języka niemieckiego, w tym trzech germanistów ze Śląska i jeden student z Niemiec, przez sześć godzin dziennie prowadziło zajęcia dla 24 uczestników kursu, którzy zostali podzieleni na dwie grupy. W czasie wolnym można było nauczyć się jazdy na nartach lub wybrać się na wycieczkę górską. Wiezorami organizowane były dyskoteki, nocne wędrówki i zabawy integracyjne⁸.

Pierwszy prezydent Związku – Krzysztof Bramorski – w ramach swojej działalności prowadził także aktywność charytatywną. Jej wyrazem była choćby pomoc udzielona dwukrotnie przez grupę z Wrocławia wrocławskiej klinice hematologii, m.in. był to zakup specjalistycznego, precyzyjnego sprzętu, w tym pomp infuzyjnych⁹.

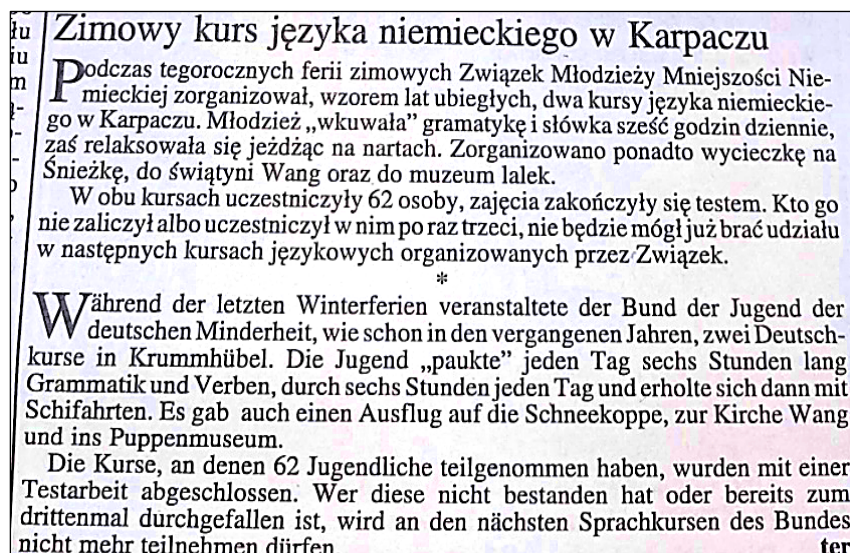
W pierwszym roku istnienia ZMMN w RP (tj. w roku 1992) stowarzyszenie dysponowało ponad 120 grupami terenowymi na obszarze całej Polski i liczyło aż 15 tys. członków, jednak już w kolejnych latach zarówno liczba członków, jak i aktywnych kół systematycznie malała. W roku 1997 Związek miał już tylko 8 tys. aktywnych członków i 55 grup terenowych, zwanych *ortsgrupami*¹⁰. Można więc mówić o poważnym kryzysie w Związku Młodzieży Mniejszości Niemieckiej pod koniec lat dziewięćdziesiątych.

⁷ P. Popieliński, *Organizacje...*, op. cit., s. 104.

⁸ K. Kandzia, *BJDM Wintersprachkurs in Ostravice/Tschechien*, „Schlesisches Wochenblatt” 1995, nr 8

⁹ OZ, *Die Jugendgruppe Breslau hilft kranken Kindern*, „Oberschlesische Zeitung” 1995, nr 3.

¹⁰ T. Scholtz-Knobloch, *Die deutsche Minderheit in Oberschlesien. Selbstreflexion und politisch-soziale Situation unter besonderer Berücksichtigung des so genannten „Oppelner Schlesiens” (Westoberschlesiens)*, Senf-Verlag, Görlitz 2002, s. 86, [w:] P. Popieliński, *Młodzież...*, op. cit., s. 104–105.

Wycinek z gazety „Schlesisches Wochenblatt” z marca 1995 r. informujący w obu językach o regularnie organizowanych przez ZMMN w RP kursach języka niemieckiego.

Jak twierdzi ówczesny wiceprezydent Związku Krzysztof Wysdak, na Górnym Śląsku działalność młodych w roku 1992 skupiona była wokół tzw. grupy gliwickiej, w skład której wchodziło sporo absolwentów i osób studiujących w Wyższej Szkole Inżynierskiej w Opolu. Pojawiały się wątpliwości, czy młodzież powinna działać przy utartych już „dorosłych” strukturach DFK¹¹, czy też tworzyć niezależne jednostki. Zdaniem wiceprzewodniczącego Krzysztofa Wysdaka korzystniejsze byłoby nierozdrabnianie zastanych bytów i nietworzenie nowych struktur, jednak po nawiązaniu kontaktu z tzw. grupą wrocławską, w której dominowało środowisko prawnicze, po długich rozmowach doszło do konsensusu i grupa gliwicka dołączyła do BJDM-u, który działał we Wrocławiu. Składał się on z osób wywodzących się ze środowisk mniejszości niemieckiej, które zwłaszcza w latach 70. tam wyjechały lub pozostały po studiach na wrocławskich uczelniach.

Aktywność młodzieżówki mniejszości niemieckiej przejawiała się m.in. w działalności literackiej i naukowej, polegała na pisaniu referatów i prowadzeniu dyskusji na tematy historyczne i polityczne oraz integracji społecznej przez uczestnictwo w życiu towarzyskim. W latach 1994–1999 istniało o wiele więcej grup terenowych niż współcześnie (2022), a jedna z nich działała nawet w Pile (niem. Schneidemühl) – w sumie BJDM dysponował 11 Ortsgrupami. Często odbywały się również ogólnopolskie turnieje piłkarskie, które – oprócz oczywistego sportowego wymiaru – umożliwiały także integrację członków klubów sportowych z całego kraju; podobnie jak obozy letnie, pozwalające na

¹¹ DFK – Der Deutsche Freundschaftskreis (Niemieckie Koło Przyjaźni), podstawowa jednostka w strukturze organizacyjnej mniejszości niemieckiej.

zawijazywanie nowych znajomoŹci, z kt3rych kilka zakończyło się nawet małżeństwami trwającymi do dzisiaj. Tak intensywne usieciowienie struktur i członków ZMMN w tamtym czasie wynikało także z faktu, że w latach 90. nie istniał powszechny dostęp do Internetu, a więc starano się pielęgnować zawarte znajomości przez częŹotliwoŹć spotkań.

Krzysztof Wysdak zwrócił także uwagę na fakt, że BJDM cieszył się duŹą autonomią wobec zastanych struktur i był zakładany – wprawdzie pod życzliwym okiem dorosłych – jednak „przez młodych dla młodych”. Prowadziło to także czasami do niewielkich spięć wynikających z różnych doŹwiadczeń starszych i młodych członków MN na zasadzie różnicy pokoleń i wynikających z tego priorytetów.

Profil młodzieŹówki mniejszoŹci niemieckiej – poza działalnością typowo toŹsamoŹciową – obejmował także aktywnoŹć charakterystyczną dla kaŹdej organizacji młodzieŹowej, dlatego młodzi Niemcy chcieli spotykać się ze sobą, spędzać wspólnie czas, także słuŹać muzyki nieco innej niŹ ta, której chętnie słuŹali starsze pokolenia w tamtym czasie. Zatem: gdy osoby z DFK słuŹali na przykład melodii szlagierowych, młodzieŹ z ochotą wybierała np. heavy metal. BJDM zachęcał także młode osoby z DFK, by te zakładały własne koła organów młodzieŹowych¹².

3. ZMIANY STRUKTURALNE ZWIĄZKU

Kryzys lat 90. w formalnych strukturach młodzieŹy mniejszoŹci niemieckiej nie umknął także uwadze badaczki Danuty Berlińskiej, która zauwaŹyła, że: *„Jest silna rozbieŹnoŹć między liczebnoŹcią TSKN na Źląsku Opolskim – szacuje się, że liczy około 130 tys. członków, podczas gdy organizacja młodzieŹowa zrzesza zaledwie około 2000 członków”*. Przyczyny takiego stanu rzeczy doszukiwano się m.in. w wyjazdach młodzieŹy do pracy sezonowej za Odrę i tym, że brak czasu wynikał z koniecznoŹci zapewnienia bytu swojej rodzinie itd. Ponadto niektórzy młodzi Niemcy tłumaczyli, że nie mieli czasu na działalnoŹć w ZMMN czy teŹ w mniejszoŹci w ogóle ze względu na fakt, iŹ poświęcali go na naukę. Jednak wg Danuty Berlińskiej spadek zainteresowania młodzieŹy aktywnoŹcią społeczną w strukturach ZMMN wynikał głównie z braku atrakcyjnych form działania i niezbyt dobrej współpracy z TSKN. Wobec tego można zauwaŹyć, że eskalował klasyczny konflikt pokoleń, bo młodzieŹ miała inne oczekiwania i odmienną wizję mniejszoŹci niemieckiej niŹ starsi działacze. Aspiracje młodych sięgały czegoŹ więcej niŹ kultura folklorystyczna (tak waŹna

¹² Wywiad z panem Krzysztofem Wysdakiem, pierwszym wiceprezydentem (wiceprzewodniczącym) w historii Związku MłodzieŹy MniejszoŹci Niemieckiej w Rzeczypospolitej Polskiej, przeprowadzony przez Monikę Mikołajczyk 31.02.2022

dla starszych pokoleń), istniała chęć nawiązania kontaktu oraz współpracy ze światem kulturalnym i muzycznym współczesnej Republiki Federalnej Niemiec, bo młodzież z BJDM pragnęła słuchać tej samej muzyki, której słuchają Bundesdeutsche i mieć kontakt ze swoimi rówieśnikami spoza kraju (z tamtejszą subkulturą młodzieżową). Było to niewykonalne, gdyż – jak twierdzi Berlińska – „(...) trudno jest uzyskać zrozumienie dla potrzeb młodzieży, ponieważ kontakty liderów ruchu młodzieżowego z działaczami TSKN są sporadyczne i raczej nie prowadzi się otwartej dyskusji na temat problemów młodego pokolenia”. Aktywność TSKN sprzyjała więc utrzymaniu bądź reaktywacji niemieckiego etosu wśród osób starszych, jednak nie motywowała młodych ludzi do zainteresowania się niemiecką kulturą (zwłaszcza tą najnowszą)¹³. Kolejnym czynnikiem, który nie sprzyjał utrzymaniu młodzieży mniejszości niemieckiej przy strukturach ZMMN, była popularność wyjazdów na stałe do RFN zaraz po otrzymaniu niemieckiego paszportu, co na początku lat 90. było powszechne¹⁴.

Jeśli chodzi o strukturę terenową Związku, to warto zauważyć, że zmieniała się ona na przestrzeni lat, bowiem od 1992 aż do roku 2009 istniały zarządy okręgowe, którym podporządkowane były grupy terenowe. Pokazuje to, na jak dużą skalę działał w tamtym czasie ZMMN. Na podstawie uchwał podjętych na Radzie Delegatów w październiku 2009 roku w miejsce okręgów powołano regiony: opolski, śląski, zachodni i północny¹⁵. Przed nowym podziałem administracyjnym w Polsce działało natomiast pięć okręgów Związku. Siedziby swoje miały w Opolu, Katowicach, Częstochowie, we Wrocławiu i Gdańsku, a po reformie w 1999 roku Związek został podzielony na cztery okręgi: Opole, Śląsk, Wrocław i Gdańsk¹⁶.

Obecnie wszystkie koła terenowe ZMMN podlegają zarządowi krajowemu Związku. Ponadto jedynie przed nim składają sprawozdania merytoryczne, finansowe oraz rozliczają się. Powołani są także koordynatorzy, którzy są pośrednikami w komunikacji między kołami terenowymi oraz kołami terenowymi i zarządem krajowym. **Członkiem Zwyczajnym** Związku Młodzieży Mniejszości Niemieckiej w Rzeczypospolitej Polskiej może być każda osoba fizyczna (obywatel polski, cudzoziemiec, bezpaństwowiec) narodowości niemieckiej w wieku od 14 do 99 lat. **Członkiem Juniorem** jest się w wieku od 14 do 16 lat, a w wieku

¹³ D. Berlińska, *Mniejszość niemiecka w Polsce*, [w:] D. Bingen, K. Malinowski (red.), *Polacy i Niemcy na drodze do partnerskiego sąsiedztwa*, Instytut Zachodni, Poznań 2000, s. 457–458.

¹⁴ P. Popieliński: *Organizacje...*, op. cit., s. 105.

¹⁵ Związek Młodzieży Mniejszości Niemieckiej w RP, [w:] https://www.bjdm.eu/viewpage.php?page_id=2 [dostęp: 02.10.21].

¹⁶ P. Popieliński: *Organizacje...*, op. cit., s. 105.

16 lat automatycznie staje się **Członkiem Zwyczajnym**. **Członkiem Zwyczajnym** jest się natomiast w wieku od 16 do 35 lat, a w wieku 35 lat otrzymuje się status **Członka Seniora**. Dla osób nieposiadających pochodzenia niemieckiego zarezerwowana jest funkcja Członka wspierającego w Związku. Może nim być każda osoba fizyczna i prawna, niezależnie od miejsca zamieszkania lub siedziby, która popiera statutowe cele Związku, ale nie może jednak zostać wybrana do Zarządu¹⁷.

Warto także dodać, że Związek Młodzieży Mniejszości Niemieckiej w Rzeczypospolitej Polskiej od początku swojego istnienia jest członkiem zrzeszonym wielu europejskich oraz polskich organizacji mniejszościowych: Związku Niemieckich Stowarzyszeń Społeczno-Kulturalnych w Polsce (Verband der deutschen sozial-kulturellen Gesellschaften in Polen), Młodzieży Europejskich Grup Narodowych (Jugend Europäischer Volksgruppen), współpracuje także z: redakcją „Mittendrin”, tygodnikiem „Wochenblatt”, Fundacją Współpracy Polsko-Niemieckiej, Polską Radą Organizacji Młodzieżowych, Grupą Roboczą Niemieckich Mniejszości w Europie (Arbeitsgemeinschaft Deutscher Minderheiten (AGDM)), Domem Współpracy Polsko-Niemieckiej, Towarzystwem Społeczno-Kulturalnym Niemców na Śląsku Opolskim, Goethe-Institut, Fundacją Rozwoju Śląska, Instytutem ds. Stosunków Kulturalnych z Zagranicą (Institut für Auslandsbeziehungen), Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Konsulatem Niemiec w Opolu¹⁸.

Niestety, wspomniane problemy organizacyjne i kadrowe w Związku Młodzieży Mniejszości Niemieckiej doprowadziły do poważnego kryzysu, który skutkowało tym, że Związek z chwilą ustąpienia ostatniej prezydentki Beaty Fioli w 1999 roku już prawie nie istniał¹⁹. Później przez rok na czele Związku stał pełniący obowiązki Martin Lippa (1999–2000).

1 czerwca 2000 roku w Opolu przy Niemieckim Towarzystwie Oświatowym uruchomiono biuro koordynacyjne, które miało usprawnić pracę młodzieży, w tym m.in. realizację projektów i czuwanie nad ich rzetelnym rozliczaniem, aby zapobiec niegospodarności i źle przeprowadzanym procedurom. Inicjatywa ta powstała przy współpracy z niemieckim Konsulatem Generalnym we Wrocławiu i wsparciu Fundacji im. Otto Beneckiego²⁰. W biurze tym każda organizacja młodzieżowa, klasa szkolna, a nawet

¹⁷ Tekst jednolity statutu Związku Młodzieży Mniejszości Niemieckiej w Rzeczypospolitej Polskiej, [w:] <https://bjdm.eu/wp-content/uploads/2020/04/Statut-BJDM.pdf> [dostęp: 24.02.2022].

¹⁸ Partnerzy, [w:] <https://bjdm.eu/o-nas/partnerzy/> [dostęp: 24.02.2022].

¹⁹ T. Scholtz-Knobloch, *Die deutsche...*, op. cit., s. 87, s. 106

²⁰ P. Popieliński, *Organizacje...*, op. cit., s. 105.

pojedyncza osoba mogła zgłosić wniosek projektowy. Temu nowo powstałemu organowi nadano nazwę Servicestelle für Jugendarbeit, a od grudnia 2000 roku nosił nazwę Jugend – Forum Młodych (JFM). W związku z powstaniem Servicestelle w czerwcu 2000 roku zamknięto biuro ZMMN we Wrocławiu, a pracownicy etatowi utracili możliwość finansowania. Należało więc dostosować struktury Związku do nowej, niezbyt korzystnej dla Związku sytuacji.

Podczas posiedzenia krajowego ZMMN 25 listopada 2000 roku stwierdzono nawet, że wskutek zaistniałych okoliczności Związek powinien zawiesić swoją działalność²¹. Ówczesna dyrektorka biura Jugend – Forum Młodych Sybilla Janc powiedziała w wywiadzie dla „Schlesisches Wochenblatt”, że jej (utworzone z inicjatywy strony niemieckiej) biuro w Opolu powstało głównie na skutek braków kadrowych i koordynacji nad pracą młodzieżową na wysokim poziomie. Sybilla Janc podkreśliła także, że ZMMN jest teraz ich największym partnerem do współpracy²².

W 2001 roku na swoim walnym zgromadzeniu ZMMN w RP podjął decyzję o nadaniu wszystkim okręgom Związku osobowości prawnej. Jednak sam pomysł na posiadanie osobowości prawnej przez okręgi Związku był inicjatywą strony niemieckiej, m.in. Konsulatu Generalnego we Wrocławiu. Spośród czterech okręgów zarejestrowano tylko opolski, a pozostałe nie podjęły się zmian z uwagi na niepewną sytuację finansową i niejasną przyszłość Związku. Opolski ZMMN zaczął działać pod nową nazwą: Opolskie Forum Młodzieży Mniejszości Niemieckiej. OFMMN nie wybrało jednak ani nie utworzyło zarządu, więc nadal funkcjonował stary zarząd Związku.

Na koniec 2002 roku opolski Związek Młodzieży Mniejszości Niemieckiej w RP zaprosił na zebranie przedstawicieli Frakcji Młodych Mniejszości Niemieckiej, na którym wspólnie miano wybrać nowy zarząd tej powołanej w 2001 roku nowej organizacji młodzieżowej mniejszości narodowej. Wierzano, że organizacja ta będzie spoiwem łączącym wszystkie siły młodzieżowe mniejszości niemieckiej w województwie opolskim. Podczas spotkania wybrano nowy zarząd i ustalono podział władzy, jednak w ciągu kilku dni okazało się, że nowo wybrany zarząd nie może być zarejestrowany, ponieważ według polskiego prawa pierwszy jego skład musi być złożony z osób, które są na liście założycieli nowego stowarzyszenia. Wobec tego Opolskie Forum Młodzieży Mniejszości Niemieckiej było

²¹ R. Pistellok, *Aus für deutsche Jugendorganisation*, „Unser Oberschlesien”, 12.01.2001.

²² C. Küpper, *Sachliche Arbeit und sonst nichts*, „Schlesisches Wochenblatt” 2001, nr (464), [w:] P. Popieliński, *Młodzież...*, op. cit., s. 107.

w dalszym ciągu kontynuacją opolskiego ZMMN w RP i, podobnie jak inne koła terenowe i zarządy okręgowe ZMMN w innych częściach kraju, podlegało głównemu zarządowi Związku Młodzieży Mniejszości Niemieckiej w RP.

Na początku 2003 roku wybrano nowy zarząd ZMMN, który postanowił stworzyć odświeżoną strategię rozwoju dla Związku. Wybór na stanowisko przewodniczącego Związku Piotra Koziola oznaczał poprawę sytuacji w kwestii pozytywnego rozwiązania wielu problemów organizacyjnych. Związek pozyskał nowych członków, reaktywowano niektóre nieistniejące już od lat lokalne koła organizacji, także te poza Górnym Śląskiem. Pod koniec 2007 roku nowym przewodniczącym został Damian Hutsch, który swoją aktywnością również wniósł wiele w rozwój i modernizację Związku²³.

4. PRACA PROJEKTOWA ZWIĄZKU W LATACH 2002 – 2021

Jeśli chodzi o wspomnianą już pracę projektową, to warto nadmienić, że stanowi ona jedno z głównych zadań Związku Młodzieży Mniejszości Niemieckiej w RP. Projekty stwarzają przestrzeń do rozwoju, integracji oraz podtrzymywania tożsamości niemieckiej wśród członków stowarzyszenia. Projekty te polegały na podejmowaniu wielu aktywności sprzyjających rozwojowi organizacji i wzrostowi jej przydatności społecznej.

Na przykład pod koniec wakacji 2007 roku ZMMN zorganizował popularne kursy językowe. Finansowane one były w znacznej mierze ze środków konsulatu Republiki Federalnej Niemiec. Jugend – Forum Młodych pełniło tu funkcję organizacji pośredniczącej w przekazywaniu środków. Oprócz tego dużego projektu Związek organizował i przeprowadzał także inne kursy językowe w celu kształcenia członków ZMMN, a także innych zainteresowanych.

Związek intensywnie angażował się także w promowanie i prezentowanie kultury niemieckiej w Polsce. ZMMN działał w zespołach popularyzujących tańce ludowe i tradycyjne. Działacze młodzieżówki mniejszości niemieckiej chętnie uczestniczyli w koncertach orkiestry dętej, chórów oraz grup teatralnych. Organizowane były także bale karnawałowe i dyskoteki. Miejscowe koła DFK pomagały młodzieży w przeprowadzaniu różnego rodzaju imprez i uroczystości kulturalnych.

Od 2002 roku ZMMN organizuje również każdego roku (początkowo także ze Związkiem Studentów Niemieckich w Opolu), najczęściej na opolskim rynku, jarmark

²³ P. Popieliński, *Organizacje...*, op. cit., s. 107–108.

świąteczny – Weihnachtsmarkt. Podczas tego wydarzenia młodzież mniejszości niemieckiej śpiewa różne piosenki świąteczne, kolędy w języku niemieckim, a także przygotowuje stanowiska ze słodkościami oraz broszurami informacyjnymi o swojej działalności. Dorośli działacze i seniorzy mniejszości mogą także podczas tego wydarzenia zaprezentować swoje rękodzieło²⁴.

Młodzież mniejszości niemieckiej, w tym także ZMMN w RP, bierze aktywny udział w przygotowaniach do Festiwalu Kultury Mniejszości Niemieckiej w Polsce, który odbywa się co trzy lata. Młodzież nie tylko przygotowuje część promocyjno-informacyjną, lecz także występuje na scenie, a wielu młodych wykonawców ma okazję podczas tego wydarzenia zaprezentować swoje talenty. W tym roku (2022) Festiwal Kultury Mniejszości Niemieckiej odbędzie się 10 września w Hali Stulecia we Wrocławiu.

W 2006 roku Związek Młodzieży Mniejszości Niemieckiej przejął od Jugend – Forum Młodych rolę organizatora Konferencji Młodzieżowej (sztandarowy projekt Związku), a siódma Konferencja Młodzieżowa odbyła się w dniach 20–22 października 2006 roku w Łodzi. Wzięło w niej udział aż 106 nastolatków z całej Polski i kilkoro gości z Niemiec i Ukrainy. Podczas tego przedsięwzięcia młodzież mogła doskonalić swoje umiejętności przez uczestnictwo w różnego rodzaju warsztatach edukacyjnych i integracyjnych, tak aby wszystkie osoby tworzące koła terenowe mogły się poznać. Znacząca była także wymiana z młodzieżą z terenów byłych Prus Wschodnich oraz Pomorza. Każda edycja Konferencji Młodzieżowej jest świetną okazją do tego, by zawrzeć nowe znajomości, a także przedyskutować kwestie związane z teraźniejszością i przyszłością mniejszości niemieckiej w Polsce i na świecie oraz roli, jaką powinna w niej pełnić młodzież.

²⁴ M. Wittek, *Verband der deutschen sozial-kulturellen Gesellschaften in Polen/Związek niemieckich stowarzyszeń społeczno-kulturalnych w Polsce 1991–2007*, Związek Niemieckich Stowarzyszeń Społeczno-Kulturalnych w Polsce, Opole 2007, s. 268.

Uczestnicy Konferencji Młodzieżowej organizowanej przez Związek Mniejszości Niemieckiej w RP, która odbyła się w Łodzi w roku 2010.²⁵

Większość kół terenowych ZMMN zajmuje się sportem, a wiele ich członkiń i członków gra w drużynach piłki nożnej, siatkowej i koszykowej. Związek organizuje także regularnie turnieje tenisa stołowego, od czasu do czasu organizowane są turnieje piłki nożnej o puchar ZMMN, a cyklicznie także spływy kajakowe nad Małą Panwią.²⁶

Jedną z ważniejszych imprez jest też organizowane regularnie od 2004 roku *Wielkie Ślizganie (Großes Schlittern)*, podczas którego na opolskim lodowisku Toropol młodzież z ZMMN uczy dzieci z domów dziecka jazdy na łyżwach. Projekt skierowany jest do dzieci i młodzieży z województwa opolskiego, które mogą skorzystać z lodowiska, kupując bilet wstępu za symboliczną złotówkę. Pieniądze zebrane podczas wydarzenia najczęściej przeznaczane są na rehabilitację i leczenie dzieci z kręgów mniejszości, a organizowana zbiórka artykułów higienicznych przeznaczona jest dla dzieci z opolskich domów dziecka. Oprócz akcji prowadzonej na lodowisku Związek zbiera artykuły dla potrzebujących także w szkołach oraz lokalnych siedzibach ZMMN oraz DFK. Impreza nie odbyła się jedynie

²⁵ Konferencja Młodzieżowa 2010, [w:] https://www.dropbox.com/sh/gke2rayvwmiwhq0/AACqiA5UJR-VfzGGwb9LXMloa/2010/KM2010?dl=0&preview=DSCF0033.JPG&subfolder_nav_tracking=1 [dostęp: 1.03.2022].

²⁶ M. Wittek, *Verband...*, op. cit., s. 269.

w 2021 roku z uwagi na obostrzenia związane z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2²⁷.

Uczestniczki i uczestnicy ze ZMMN podczas 15. edycji *Wielkiego Ślizgania* na opolskim lodowisku Toropol, 2020, fot. ZMMN.

Związek regularnie organizuje także kursy doszkalające i szkolenia dla swoich aktywistów. Prowadzone są szkolenia umożliwiające otrzymanie uprawnień kierownika wycieczek, a także te mające wykształcić przyszłe elity (młodzieży) mniejszości niemieckiej – ELOm (*Elementarz Lidera Organizacji Mniejszości*) oraz – od 2020 roku *Akademia Młodych Liderów MN*, w której młodzież pod okiem profesjonalistów zdobywa kompetencje liderów, kształtuje kompetencje społeczne, a także ma możliwość zaakcentowania swojej niemieckiej tożsamości i wymiany poglądów na temat mniejszości z rówieśnikami (wcześniej podobnym programem była *Kuźnia Młodych Liderów* współorganizowana przez Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej oraz Fundację Konrada Adenauera w Polsce). W ramach tych projektów organizowane są także debaty polityczne. Partnerem projektu *Akademia Młodych Liderów MN* jest Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej oraz Związek Niemieckich Stowarzyszeń Społeczno-Kulturalnych w Polsce.

²⁷ *Wielkie Ślizganie*, [w:] <https://bjdm.eu/o-nas/wielkie-slizganie/> [dostęp: 1.03.2022].

Absolwentki i absolwenci oraz mentorki i mentorzy I edycji programu *Akademia Młodych Liderów* Mniejszości Niemieckiej, 2021, fot. Mateusz Koszyk.

Zarząd Krajowy ZMMN w RP spotyka się średnio raz w miesiącu, aby omówić aktualne sprawy. Biuro Związku funkcjonuje dzięki pracy społecznej członkiń i członków Zarządu oraz także dzięki praktykantkom i praktykantom, którzy chętnie angażują się w pracę biurową.

Związek od listopada 2004 roku jest wydawcą niezależnej gazety dla młodzieży mniejszości niemieckiej w RP, która od początku swojego istnienia nosi nazwę „Antidotum”²⁸. Młodzież chętnie sięga po to czasopismo, ponieważ jest ono redagowane przez młodych dziennikarzy, a także przez szeregowych członków Związku, co sprawia, że treści i sposób przekazu dostosowane są do młodego i dynamicznego odbiorcy.

²⁸ „Antidotum” nr 1/2004, [w:]

<https://drive.google.com/file/d/1xPwiWJb9xO9qLKr882qySSOV1EswFHB7/view?usp=sharing> [dostęp: 1.03.2022].

Okladka pierwszego numeru kwartalnika „Antidotum” z listopada 2004 r.

5. PERSPEKTYWY ROZWOJU

Od roku 2021 młodzież mniejszości niemieckiej z ZMMN pracuje nad nową strategią rozwoju organizacji, dzięki której chce zmodernizować swoje stowarzyszenie, a także pozyskać nowych członków. Spotkania strategiczne mające na celu opracowanie tej nowej strategii odbywały się dzięki intensywnemu wsparciu merytorycznemu Domu Współpracy Polsko-Niemieckiej (zwłaszcza jego Dyrektora Generalnego Lucjana Dzumli), a sfinansowane zostały za pośrednictwem Związku Niemieckich Stowarzyszeń Społeczno-Kulturalnych w Polsce (Verband der deutschen sozial-kulturellen Gesellschaften in Polen) ze środków niemieckiego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (Bundesministerium des Innern und für Heimat)²⁹.

²⁹ Wywiad z Weroniką Koston, pracowniczką Domu Współpracy Polsko-Niemieckiej, przeprowadzony przez Monikę Mikołajczyk 20.03.2022.

Obecnie Związek dysponuje jedenastoma kołami terenowymi (Ortsgruppen). Znajdują się one w następujących miejscowościach:

1. Chrzastowice (niem. Chronstau)
2. Cisek (niem. Csissek)
3. Dylaki (niem. Dyloken)
4. Ligota Turawska (niem. Ellguth Turawa)
5. Luboszyce (niem. Luboschütz)
6. Opole-Centrum (niem. Oppeln-Zentrum)
7. Stare Budkowice (niem. Alt Budkowitz)
8. Katowice (niem. Kattowitz)
9. Racibórz (niem. Ratibor)
10. Tarnowskie Góry (niem. Tarnowitz)
11. Rybnik (niem. Rybnik)

Aktualnie Związek Młodzieży Mniejszości Niemieckiej w RP posiada samodzielne biuro znajdujące się jednocześnie w siedzibie koła Związku Opole-Centrum (niem. Oppeln-Zentrum) przy ul. Konopnickiej 6 na 3. piętrze³⁰.

³⁰ Koła terenowe, [w:] <https://bjdm.eu/strefa-bjdm/kola-terenowe/> [dostęp: 1.03.2022].

PODSUMOWANIE

Z powyższych rozważań wynika że działalność Związku Młodzieży Mniejszości Niemieckiej w RP bywała różna. Początek lat 90. to lata świetności, ogromnego zapалу i zaangażowania, podczas gdy końcówka to ogromny kryzys, który dzięki powstałemu Jugendforum Młodych został do pewnego stopnia rozwiązany. Zmiany strukturalne naturalnie do dzisiaj wpływają na wielkość i zaangażowanie wśród członków. Nie mniej jednak istotny do przypomnienia jest fakt, iż niewiele jest aktywnie działających organizacji młodzieżowych w Polsce z tak długą historią, a sam Związek jest jedyną organizacją prawnie zarejestrowaną wśród organizacji młodzieżowych mniejszości narodowych w Polsce, a także jedną z nielicznych wśród organizacji młodzieżowych mniejszości niemieckiej w Europie.

Związek od 30 lat aktywnie działa na rzecz podtrzymania tradycji i kultury niemieckiej przede wszystkim poprzez pracę projektową. Działania te obejmują różnego rodzaju obszary tematyczne: od akcji charytatywnych przez wydarzenia kulturalne, sportowe, językowe, działalność wydawniczą po szkolenia oraz wymiany i wycieczki zagraniczne.

Ponadto warto zauważyć, że Związek Młodzieży Mniejszości Niemieckiej w RP jest jedną z niewielu organizacji młodzieżowych w Polsce w ogóle, które dysponują samodzielnym, autonomicznym od organizacji rdzeniowym biurem, a także posiadają w tymże pracowników etatowych. Związek działa także bardzo aktywnie w Polskiej Radzie Organizacji Młodzieżowych poprzez swoich reprezentantów, a od 2021 r. Przewodniczącą tej organizacji została członkini ZMMN w RP – Alina Prochasek. Fakty te świadczą niewątpliwie o wysokiej randze Związku, jeśli nawet nie odgrywa on naczelnej roli wśród polskich organizacji jako takich, to z pewnością wyróżnia się wśród swojej kategorii, jaką są organizacje młodzieżowe działające na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, a zwłaszcza młodzieżowe organizacje mniejszości narodowych. Wśród tych reprezentantów Związek Młodzieży Mniejszości Niemieckiej jest niezaprzeczalnie wyznacznikiem trendów a także organizacją, która utorowała pracę młodzieży mniejszości w skali kraju.

6. BIBLIOGRAFIA

6.1. Literatura

1. Bingen D., Malinowski K. (red.), *Polacy i Niemcy na drodze do partnerskiego sąsiedztwa*, Instytut Zachodni, Poznań 2000.
2. Popieliński P., *Organizacje młodzieży mniejszości niemieckiej*, [w:] *Młodzież mniejszości niemieckiej na Górnym Śląsku po 1989 roku. Organizacje, tożsamość narodowa, postawy, przyszłość*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2011.
3. Scholtz-Knobloch T., *Die deutsche Minderheit in Oberschlesien. Selbstreflexion und politisch-soziale Situation unter besonderer Berücksichtigung des so genannten „Oppelner Schlesiens” (Westoberschlesiens)*, Senf-Verlag, Görlitz 2002.
4. Wittek M., *Verband der deutschen sozial-kulturellen Gesellschaften in Polen/Związek niemieckich stowarzyszeń społeczno-kulturalnych w Polsce 1991–2007*, Związek Niemieckich Stowarzyszeń Społeczno-Kulturalnych w Polsce, Opole 2007.

6.2. Czasopisma

1. Kandzia K., *BJDM Wintersprachkurs in Ostravice/Tschechien*, „Schlesisches Wochenblatt” 1995, nr 8.
2. Küpper C., *Sachliche Arbeit und sonst nichts*, „Schlesisches Wochenblatt” 2001.
3. OZ, *Die Jugendgruppe Breslau hilft kranken Kindern*, „Oberschlesische Zeitung” 1995, nr 3.
4. Pistellok R., *Aus für deutsche Jugendorganisation*, „Unser Oberschlesien”, 12.01.2001.

6.3. Źródła internetowe

1. Oficjalna strona internetowa Związku Młodzieży Mniejszości Niemieckiej w RP: <https://bjdm.eu/>
2. Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy, podpisany w Bonn dnia 17 czerwca 1991 r.: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/rfn-polska-traktat-o-dobrym-sasiedztwie-i-przyjaznej-wspolpracy-bonn-16794578>

**RECENZJA ARTYKUŁU MONIKI MIKOŁAJCZYK „POWSTANIE
I DZIAŁALNOŚĆ ZWIĄZKU MŁODZIEŻY MNIEJSZOŚCI NIEMIECKIEJ
W RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ W LATACH 1992–2022”**

Recenzowany artykuł dotyczy działalności Związku Młodzieży Mniejszości Niemieckiej w Rzeczypospolitej Polskiej, od jej powstania aż do czasów współczesnych. Okrągła, 30. rocznica istnienia Związku to doskonała okazja do podsumowań i analizy jej działalności.

Artykuł oparty jest na materiałach i dokumentacji życia społecznego. Autorka dokonała kwerendy literatury dotyczącej mniejszości niemieckiej, wyprowadzając z niej wątki dotyczące związku młodzieży. Za nieco pobieżną należy uznać kwerendę prasy mniejszościowej (zwłaszcza „Oberschlesische Nachrichten”, a następnie „Oberschlesische Zeitung/Gazeta Górnośląska”). Sądzę, że pogłębiło by to i uszczegółowiło niektóre wątki artykułu.

Autorka analizuje zarówno okoliczności powstania Związku, jego strukturę, ewolucję organizacyjną jak i skład aktywu. Te elementy decydują o spójności opracowania, co – z perspektywy celów artykułu – należy uznać za warunek pozytywnej oceny opracowania. Szczególnie wartościowym elementem opracowania, jest oprócz przedstawionej faktografii, analiza przyczyn odnosząca się do uwarunkowań jakim podlegały zmiany w ramach organizacji.

Pragnąłbym jednocześnie zwrócić uwagę na kilka uchybień. Są to zwykle drobne kwestie, możliwe do usunięcia „od ręki” lub na etapie redagowania tekstu. W tekście znalazły się dwie tabele oraz sześć ilustracji. Należałoby je ponumerować. Pierwszą tabelę autorka tytułuje „Przewodniczący Zarządu Krajowego”. Należałoby dodać, że chodzi o Związek Młodzieży Mniejszości Niemieckiej w Rzeczypospolitej Polskiej lub skrótowo (ZMMN w RP) – to ostatnie jest dopuszczalne (a nawet zalecane) pod warunkiem przywołania tego skrótu po całej nazwie w początkowej partii tekstu. Autorka w opisie tabeli używa określenia „prezydentki i prezydenci związku”. Należałoby stosować jednolitą nomenklaturę: albo przewodniczący, albo prezydenci.

³¹ Profesor nauk o polityce. Odznaczony w roku 2012 przez Prezydenta RP Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Autor ponad 100 publikacji naukowych. Redaktor naczelny “ETE Working Papers”, [w:] <http://politologia.uni.opole.pl/prof-krzysztof-zuba/> [dostęp 4.04.2022 r.]

Zalecałbym jednocześnie wprowadzenie śródtytułów do artykułu. Porządkuje to całą strukturę, wydatnie poprawiając jego recepcję przez czytelników. Poszczególne części są widoczne w strukturze tekstu – wystarczy je wyodrębnić śródtytułami. Oczywiście warto uwypuklić również „Wstęp” i „podsumowanie”, co da artykułowi uporządkowaną strukturę, znacznie bardziej „przyjazną” czytelnikowi.

Jestem przekonany, że autorka zrealizowała założone cele artykułu (zwłaszcza uwzględniając jego okolicznościowy charakter). Co pozwala zarekomendować go do publikacji.

